

UNESCO-MAS I RESTITUCIJA ARHIVSKE GRAĐE (kronološka skica)

Franjo BILJAN
direktor Arhiva Jugoslavije
u mirovini
Beograd, Makedonska 17

UDK 930.25 : [001 : 061.1 (100)] »1974/1978«
Pregledni članak
Ur. 1. 6. 1988.

U ovome radu možemo pratiti kronologiju akcije UNESCO-a i Međunarodnog arhivskog savjeta (MAS) oko reguliranja restitucije arhivske građe iz drugih zemalja zemljama u kojima je ta građa nastala, tj. iz bivših metropola u zemlje koje su bile pod njihovom dominacijom ili okupacijom. Prvi korak u okviru UNESCO-a napravila je naša zemlja, 1974. god.

Razvoj toga projekta vidljiv je kroz 4 dokumenta koji se donose u prilogu (rezolucije UNESCO-a i drugo), a nastali su u razdoblju od 1974. do 1978. god.

Na VI. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola arhiva (MK-OSA), 1961. u Varšavi, istaknuto je postojanje niza međudržavnih akata o arhivima, počevši od XIII. stoljeća.¹ Na XVII. MK-OSA, 1977, prezentirani su podaci o 201 sporazumu i sličnim aktima o restituciji arhivske građe, od 1601. do 1977. god.²

Međutim, procesom dekolonizacije i osamostaljivanja, kao i nastanka niza novih država, počelo se postavljati pitanje donošenja jednog općeg međunarodnog akta, kojim bi se, u suvremenim uvjetima, načelno regulirala restitucija arhivalija, što bi poslužilo kao osnova ili makar putokaz, prilikom rješavanja novih slučajeva arhivske restitucione problematike među zemljama, naročito između novooslobođenih, odnosno novokonstituiranih zemalja i bivših metropola.³

¹ Vidi svezak »Actes de la sixième Conférence internationale de la Table ronde des Archives«, Pariz 1963. Distributer: Direction des Archives de France, Rue des Francs-Bourgeois 60, 75141 Paril, cedex 03.

² »Actes de la dix-septième Conférence internationale de la Table ronde des Archives« (dio pod naslovom »Tableau historique des accords...«), Pariz 1980.

³ Prema jednoj procjeni u pitanju je oko 400 »naslućenih« slučajeva.

U tom smislu Međunarodni arhivski savjet (MAS) je problem već načeo na spomenutoj VI. MK-OSA.⁴ Međutim, prvi korak u okviru Organizacije ujedinjenih naroda za prosvjetu, nauku i kulturu (UNESCO) napravila je naša zemlja, predlažući, 1974. god., na XVIII. generalnoj konferenciji UNESCO-a, Rezoluciju o vraćanju arhivske građe koju su »bivše metropole ili okupacione sile... prenijele na svoju teritoriju... zemljama u kojima su one bile stvorene« (Prilog 1).⁵

Naš Prijedlog rezolucije potpisalo je još 38 zemalja. Međutim, u diskusiji ga je podržala samo NR Kina, dok su protiv njega istupile Nizozemska i Velika Britanija. »Egipat se zalagao za prethodno obezbjeđenje uslova za čuvanje arhiva, ističući financijske i tehničke teškoće, što su prihvatile još neke afričke zemlje, izražavajući želju da se ta pitanja rješavaju bilateralno i da se prednost daje mikrofilmskim kopijama, a ne originalima.«⁶

U takvoj situaciji uslijedio je francuski kompromisni amandman, uz podršku Konga, Gornje Volte i Obale Slonovače (koje su, inače, bile supotpisnici našega Projekta), kao i još nekoliko manjih amandmana drugih delegacija, uključujući i samu jugoslavensku.

Tako amandirani Projekt usvojen je od svih zemalja (50, osim 6 uzdržanih delegacija) kao Rezolucija br. 4.212 (Prilog 2).⁷

Ona se, kao što se iz priloženih tekstova vidi, bitno razlikuje od predložene.⁸

⁴ Konferencija je tretirala temu: »Arhivi u međunarodnom životu«. Prikaz Konferencije, s njenim zaključcima, objavio sam u časopisu »Arhivist«, br. 2, 1961.

⁵ U međuvremenu pitanje arhiva se pojavilo i pred Komisijom za međunarodno pravo Organizacije ujedinjenih naroda (OUN), u okviru problematike o sukcesiji država, što se okončalo 1983. god. u Beču, donošenjem Konvencije o sukcesiji državnih dobara, arhiva i dugova, s tim što ona podliježe ratifikaciji zemalja članica OUN. S obzirom na to, treba napomenuti da je na tu Konvenciju, tj. njen III. dio, koji se odnosi na arhive, MAS, odnosno jedna njegova radna grupa, na traženje francuskog Ministarstva vanjskih poslova (Uprava za arhivu i dokumentaciju), dala »stručno mišljenje« — ustvari kritičke primjedbe, stavljajući pod znak pitanja njenu primjenu. I Peta konferencija šefova država i vlada nesvrstanih zemalja donijela je u Kolombu, 1976, dokument o restituciji umjetničkog blaga i starih rukopisa zemljama iz kojih su zaplijenjeni (dok. NAC/CONF-5/S/RES. 17).

⁶ Dopunski izvještaj prof. dr. Ines Wesley-Tanasković sa XVIII. zasjedanja UNESCO-a (Jugoslavenska komisija za suradnju sa UNESCO-om).

⁷ Tekst Rezolucije objavljen je na jeziku originala (francuskom) u »Arhivskom vjesniku«, XIX—XX, 1976/77, na str. 366, ali bez dodatnog dijela o planu rada Sekretarijata UNESCO-a na provođenju ovoga dokumenta. Napominjem da se na ovu Rezoluciju među prvima poziva Generalna konferencija o planiranju razvoja arhiva u zemljama »trećeg svijeta« (održana u Dakaru, 1975) u svojim preporukama (1 i 7), naglasivši značaj arhiva za mlade nacije, kao i potrebu obnove njihovih arhivskih fondova (o samoj Konferenciji objavio sam informaciju u »Arhivistu«, br. 1—2, 1975, str. 168—172).

⁸ Razlike i kritičku ocjenu između Prijedloga i Rezolucije dao sam u biltenu Jugoslavenske komisije za UNESCO »Jugoslavija i UNESCO«, br. 1, 1978, str. 99—105.

U cilju provođenja točke 2. Rezolucije br. 4.212, UNESCO je, u suradnji s MAS-om, shodno planu rada Sekretarijata, formirao »Konsultativnu grupu za pripremu izvještaja o mogućnosti transfera dokumenata iz arhiva osnovanih na teritoriji drugih zemalja«, kojega je trebao podnijeti generalni direktor na XIX. konferenciji UNESCO-a.

Konzultacionu grupu su sačinjavali predstavnici (uglavnom rukovodioci) nacionalnih arhiva Jugoslavije, Velike Britanije, Indije, Francuske, Obale Slovanaca, Kolumbije i Nizozemske. Izabran sam za predsjednika, kao tadašnji direktor Arhiva Jugoslavije, dok je izvještač bio A. W. Mabbs (London). U radu grupe sudjelovali su i predstavnici UNESCO-a i samog MAS-a.⁹

Konsultativna grupa je radila od 16. do 18. ožujka 1976. u Parizu. Poslije duge, uporne i dosta teške diskusije usvojen je Konačni, ili Završni izvještaj s Prijedlogom rezolucije — ustvari jedan kompromisni dokument.¹⁰

Međutim, Sekretarijat UNESCO-a nije spomenuti dokument distribuirao zemljama-članicama, već samo učesnicima, a na osnovi njega je »redigirao«, izostavljajući, između ostalog, i Prijedlog rezolucije, »Izvještaj generalnog direktora UNESCO-a o razmatranju mogućnosti transfera, u okviru bilateralnih sporazuma, dokumenata koji potječu iz arhiva obrazovanih na teritorijima drugih zemalja, ili koji se odnose na njihovu historiju«, koji je podniet na XIX. zasjedanju Generalne konferencije, 1976. godine.¹¹

U međuvremenu je UNESCO sklopio s MAS-om ugovor o izradi »Preliminarne studije o mogućnosti transfera dokumenata iz arhiva osnovanih na teritoriju drugih država«, kojega je izradio izvršni sekretar Ch. Kecskemeti,¹² a koji je imao značajnu ulogu u daljnjem radu na provođenju Rezolucije br. 4.212.

Također, XVII. MK-OSA, čiji sam predsjednik tada bio, stavila je na razmatranje problematiku restitucije arhivalija na svom zasjedanju 1977. god.

⁹ Za sastanak Konzultativne grupe, Sekretarijat UNESCO-a pripremio je »Radni dokument«, a A. E. M. Riberink (glavni arhivist Nizozemske) skicu »Arhivi među nacijama« (datiranu 1975. godinom) i kao nezvanični materijal »Preporuke indonežansko-holandskog tima eksperata o kulturnoj saradnji u oblasti muzeja i arhiva, uključujući i transfer predmeta«, dok je zamjenik generalnog sekretara MAS-a, M. Rieger (SAD) uputio »Memorandum učesnicima UNESCO-ovih konsultacija o transferu arhiva«. Čak je bio pripremljen i Prijedlog rezolucije.

¹⁰ Registriran kao dokument UNESCO-a pod CC/76/WS/9 od 1. travnja 1976, ali kao takav nije objavljivan (detaljnije o njemu vidi kao pod 8). Također, Bernard Stulli je dao iscrpan prikaz i kritiku ovoga Izvještaja u publikaciji »Građa i prilozi za povijest Dalmacije«, sv. 9, Split 1977, str. 283—296.

¹¹ Kao pod 2. — Aneks pod II, str. 108—112 (dokument je, inače, registriran u UNESCO-u kao 19/C od 6. kolovoza 1976). Razlike između njega i Izvještaja Konzultativne grupe iznio sam u članku »UNESCO i restitucija arhiva« (kao pod 8).

¹² Kao pod 2. — Aneks pod II, str. 113—130, pod naslovom »Les contentieux archivistiques« (dokument registriran u UNESCO-u pod PGI 77/WS/1).

u Cagliariju na Sardiniji, pod naslovom »Konstituiranje i rekonstituiranje arhivskih nacionalnih baština«.¹³

Kao konačni rezultat, poslije izuzetno duge i oštre diskusije, izglasana je Rezolucija XVII. MK-OSA o restituciji arhiva (Prilog 3).¹⁴

Sest afričkih zemalja (Alžir, Kenija, Malawi, Maroko, Tanzanija, Tunis) dalo je svoj separatan Prijedlog rezolucije,¹⁵ ali se o njemu nije glasalo, jer je prva, naprijed navedena Rezolucija, bila usvojena.

Uzimajući u obzir Rezoluciju XVII. MK-OSA i druge prethodne dokumente, Sekretarijat UNESCO-a je organizirao još jedan sastanak eksperata (iz naše zemlje bio je dr. Radomir Bogdanović, tadašnji direktor Istorijskog arhiva Beograda) u Parizu, 29—31. ožujka 1978. radi pripreme Izvještaja generalnog direktora za XX. zasjedanje Generalne konferencije.¹⁶

Na tom zasjedanju, 1978. god., generalni direktor je podnio opsežan i interesantan »Izvještaj... o razmatranju problema u vezi transfera u zemlje porijekla, dokumenata koji potječu iz arhiva obrazovanih na teritoriju drugih zemalja«, u 37 točaka, s Prijedlogom Rezolucije, pozivajući se, u uvodnom dijelu Izvještaja, na pet prethodnih dokumenata, kao i na preporuke i druge akte UNESCO-a o kulturnim dobrima uopće, te na rad i materijale Komisije OUN za međunarodno pravo.¹⁷

Razmatrajući navedeni Izvještaj, XX. generalna konferencija UNESCO-a usvojila je Rezoluciju 5/10.1/1, čiji se III. dio odnosi na arhive. Generalni direktor priključio je Rezoluciji aneks: »Direktive i principi koji se odnose na arhive«. To je, ustvari, najvažniji dio njegovog Izvještaja, nakon što ga je modificirala Konferencija (Prilog 4).

¹³ Kao pod 2 (lista učesnika, referat i diskusija po sjednicama). Detaljnije podatke, razmatranja i ocjene Konferencije objavio sam, zajedno s dr. Milošem Miloševićem, u »Arhivistu«, br. 1—2, 1978, str. 166—176, pod naslovom »Uspostavljanje nacionalnih arhivskih baština i moguće izmjene u njihovom poretku«. Pripremni sastanak Biroa MK-OSA održao se u Beogradu. Međutim, treba zabilježiti da su održana i dva neformalna sastanka nekolicine zapadnoevropskih arhivista tokom siječnja 1977. u Koblencu i u Ženevi.

¹⁴ Kao pod 2, str. 100—102.

¹⁵ Kao pod 2. Tekst Prijedloga na str. 102—103.

¹⁶ Izgleda da tom prilikom nije bio izrađen dokument, već su, prema izvještaju dr. R. Bogdanovića, predstavnici UNESCO-a samo usmeno konzultirali eksperte.

¹⁷ Kao pod 2. — Aneks, pod IV, str. 131—141 (dokument UNESCO-a 20 C/102). Što se tiče dokumenata o kulturnim dobrima, vidi knjigu Vladimira BRGULJANA »Međunarodni sistem zaštite kulturnih i prirodnih dobara«, Zagreb — Beograd 1985, i njezin prikaz u »Arhivskom vjesniku« XXIX, 1987, str. 187—188, od Dubravka PAJALIĆA (V. B. u svojoj knjizi ne navodi dokumente citirane u ovoj mojoj informaciji).

Taj dokument UNESCO-a predstavlja krajnji mogući domet u realizaciji jugoslavenske inicijative za restituciju arhivske građe, pokrenute 1974. godine.¹⁸

Analiza ovdje spomenutih dokumenata i drugih izvora, kao i cjelovita ocjena postignutih rezultata akcije na međunarodnom planu za restituciju arhivske građe zahtijevala bi, očigledno, posebnu studiju koja bi svakako prelazila okvir jednoga članka.

¹⁸ Poslije XX. zasjedanja UNESCO-a, bio je između njega i MAS-a zaključen ugovor (br. 34013) o izradi Projekta sporazuma i konvencija-modela, bilateralnih i multilateralnih, o transferu arhivske građe (9 tipova). U cilju realiziranja ugovora bila je predviđena Radna grupa MAS-a od 4 eksperta (među kojima sam se i sam nalazio), na čelu s izvršnim sekretarom, C. H. Kecskemetijem. Međutim, mada najavljen, sastanak grupe se nikad nije održao, navodno zbog financijskih teškoća MAS-a. Daljnja sudbina ovoga projekta nije mi, nažalost, poznata.

Prilog 1

TEKST REZOLUCIJE KOJU JE NA XVIII. ZASEDANJU
GENERALNE KONFERENCIJE UNESCO-a PODNELA
JUGOSLOVENSKA DELEGACIJA

Generalna konferencija,

Imajući na umu da je veliki broj država članica UNESCO-a bio u prošlosti za duži ili kraći period pod stranom dominacijom i okupacijom;

Imajući u vidu da su bivše metropole ili okupacione sile prenele arhive na svoje teritorije, u celini ili delovima;

Svesna da su arhive u pitanju od velikog značaja za opštu, kulturnu, političku i ekonomsku istoriju zemalja koje su bile pod stranom okupacijom i dominacijom;

Poziva sve države članice UNESCO-a koje poseduju arhive tela koja su postojala u zemljama pod njihovom dominacijom i okupacijom da povrate sve te arhive zemljama u kojima su one bile stvorene.

Prilog 2

I.

Rezolucija br. 4.212 usvojena na 18. zasedanju Generalne konferencije UNESCO-a, Pariz, okt/nov. 1974.

»Generalna konferencija,

S obzirom da je veliki broj država članica UNESCO-a duže ili kraće vreme u prošlosti bio pod stranom dominacijom, upravom ili okupacijom,

S obzirom da su zbog toga arhive, obrazovane na teritoriji tih država, sa njih povučene,

Svesna značaja spomenutih arhiva za opštu, kulturnu, političku i ekonomsku istoriju zemalja koje su bile pod stranom okupacijom, upravom ili dominacijom,

Podsećajući na preporuku 13. međuvladine konferencije o planiranju nacionalnih infrastruktura u oblasti dokumentacije biblioteka i arhiva, koja je održana u septembru 1974, i želeći da proširi njen domet,

1. **Poziva** države članice UNESCO-a da blagonaklono razmotre mogućnosti transfera, u okviru bilateralnih sporazuma, dokumenata koji potiču iz arhiva obrazovanih na teritoriji drugih zemalja ili koje se odnose na njihovu istoriju;

2. **Preporučuje** da generalni direktor, u dogovoru sa nadležnim nevladinim organizacijama, predvidi mogućnost iscrpne studije tog transfera i obavesti o tome Generalnu konferenciju na njenom devetnaestom zasedanju.«

Shodno toj Rezoluciji, Sekretarijat je uključio sledeću tačku u plan rada (18 C/5 odobreno, čl. 4108):

»Shodno rezoluciji 4.212 nastojeće se, u saradnji sa nadležnim nevladinim međunarodnim organizacijama, da se preduzme izrada iscrpne studije o mogućnosti transfera, u okviru bilateralnih sporazuma ili drugih aranžmana, arhivskih dokumenata od istorijske vrednosti sa teritorije drugih zemalja u zemlje porekla, vodeći računa o problemima pravne, finansijske i tehničke prirode koje postavlja taj transfer. Rezultati studije će biti podneti Generalnoj konferenciji na njenom devetnaestom zasedanju.«

Prilog 3

REZOLUCIJA

usvojena na XVII. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola
o arhivima

Na osnovu odluke Generalne skupštine MAS-a (Međunarodni arhivski savet), usvojene na zasedanju u Vašingtonu 1976. i Generalne konferencije UNESCO-a, na zasedanju u Najrobiju 1976, Međunarodni okrugli sto o arhivima stavio je na dnevni red svoje sedamnaeste konferencije studiju o obra-
zovanju i obnovi arhivističkog nacionalnog nasleđa.

Na osnovu razgovora, u kojima su učestvovali predstavnici arhivističkih administracija i arhivističkih udruženja 45 sledećih zemalja: Alžir, SRN, Argentina, Austrija, Bahami, Belgija, Brazil, Bugarska, Kanada, Kolumbija, Kongo, Obala Slonovače, Španija, Sjedinjene Države, Francuska, Grčka, Gana, Gijana, Gornja Volta, Mađarska, Indija, Indonezija, Izrael, Italija, Kenija, Luksemburg, Malezija, Malavi, Maroko, Norveška, Holandija, Peru, Poljska, Portugalija, Rumunija, Ujedinjena Kraljevina, Senegal, Šri Lanka, Švedska, Švajcarska, Tanzanija, Čehoslovačka, Tunis, SSSR, Jugoslavija, doneti su dole navedeni zaključci.

Okrugli sto je konstatovao sa zadovoljstvom napredak postignut na teorijskom planu od usvajanja rezolucije 19. zasedanja Generalne konferencije UNESCO-a. On pozdravlja uspeh nedavnih bilateralnih pregovora, naročito između Austrije i Jugoslavije, s jedne strane, Indonezije i Holandije, s druge strane.

Shodno zaključcima sastanka eksperata, održanog u Parizu od 16. do 18. marta 1976. godine, koji su izneti u obliku nacrtu rezolucije, Okrugli sto potvrđuje pravo svake države da povрати arhivu koja predstavlja deo njenog arhivističkog nasleđa a koja se sada čuva van njene teritorije, kao i pravo svake nacionalne zajednice da pod određenim uslovima ima pristup izvorima koji su u vezi sa njenom istorijom, ma gde se oni nalazili, kao i kopijama tih izvora.

— S obzirom na obim sporova u vezi sa arhivističkim materijalom, a posebno sporova nastalih usled dekolonizacije,

— S obzirom da je rešavanje sporova u isključivoj nadležnosti javnih vlasti zainteresovanih zemalja;

— S obzirom da to rešenje treba da bude postignuto putem bilateralnih ili višestranih pregovora

Okrugli sto preporučuje:

(a) da se podstakne otpočinjanje pregovora između svih zainteresovanih strana, s jedne strane, o problemima u vezi sa vlasništvom arhiva, a s druge strane, o pravu pristupa i dobijanju kopija;

(b) da se priprema stručnih dosijea koji će se podneti na pregovorima poveri stručnim arhivistima.

Okrugli sto ističe da princip poštovanja integriteta fondova treba da postoji kao osnovni arhivski regulator u rešavanju sporova.

Okrugli sto, međutim, konstatuje da se može primeniti koncept funkcionalne svrsishodnosti kada prilike to zahtevaju.

Okrugli sto ističe prednost pozivanja na kriterijume koji proističu iz principa provenijencije za određivanje pripadnosti nasleđa arhivskog fonda koji je predmet spora kao i korisnost pribegavanja pojmu zajedničkog nasleđa kao regulatora prava pristupa arhivima, u korist organa i državljana zemalja koje učestvuju u tom nasleđu.

Okrugli sto priznaje legitimno pravo javnih vlasti kao i građana zemalja koji su pripadali širim političkim entitetima ili kojima su upravljale strane sile, da budu obavešteni o svojoj sopstvenoj istoriji. Legitimno pravo na informisanost postoji, samo po sebi, nezavisno od prava vlasništva arhiva.

Okrugli sto smatra da bi rešenje sporova moglo vremenom da se olakša i ubrza zajedničkom međunarodnom akcijom. Ne prejudicirajući oblike te akcije, Okrugli sto smatra da bi neposredni napori MAS-a trebalo da se odnose na realizaciju sledećih projekata:

a) popis svih fondova, uključujući i prenete arhive u vezi sa istorijom drugih zemalja i sačuvane u javnim i privatnim depoima svake zemlje;

b) izdavanje reprezentativne zbirke sporazuma i konvencija koje se odnose na transfere originala i organizovanje pristupa dokumentima;

c) pokušaj kodifikacije principa i termina koji će se koristiti u postupku rešavanja sporova, uz jedan ili više nacрта modela sporazuma;

d) studija o modalitetima finansiranja operacija snimanja mikrofilmova čiji razvoj treba predvideti, uz sukcesivno zaključenje bilateralnih sporazuma. Tom studijom bi trebalo da se posebno predvidi stvaranje međunarodnog specijalnog fonda kojim bi rukovodio UNESCO.

S obzirom na prednje, Okrugli sto traži od Izvršnog komiteta MAS-a da uključi ta četiri nacрта u srednjoročni program organizacije.

Sem toga, Izvršni komitet MAS-a je pozvan da odredi usku grupu stručnjaka koji mogu da doprinesu realizaciji tri poslednja gore navedena projekta.

Ovu rezoluciju je pripremio ad hoc komitet koji je sačinjavao biro CITRA-a* (Biljan, del Piazze, Gut i Kecskemeti), predsedavajući sednica (gđica Saunder, g. Dahm i Sanchez Belda) i podnosioci predloga (Garcia Bel-sunce, Milošević i Smith).

* MK-OSA.

Prilog 4

Gospodinu generalnom sekretaru
jugoslovenske nacionalne komisije
za UNESCO
Moše Pijade 8,
Beograd, Jugoslavija

Gospodine ministre,
Imam čast da vas izvestim o rezoluciji 5/10.1/1 usvojenoj na dvadesetom zasjedanju Generalne konferencije UNESCO-a, u kojoj treći deo sadrži sledeće odredbe:

»Generalna konferencija . . .

III.

Pozivajući se na rezoluciju 4.212 usvojenu na svom osamnaestom zasjedanju,

Pošto je razmotrila izveštaj generalnog direktora o problemima koji se javljaju prilikom prenosa u zemlju porekla, dokumenata iz arhiva osnovanih na teritoriji drugih zemalja (20 C/102),

6. **Usvaja** direktive i principe koji se odnose na arhive i nalaze se u paragrafima 19 do 27 dokumenta 20 C/102, kao sredstvo na koje se može uputiti radi olakšanja pregovora koji vode zaključivanju bilateralnih i/ili multilateralnih sporazuma u cilju regulisanja arhivskih sporova.
7. **Poziva** države članice da uzmu u razmatranje arhivska uputstva i principe u poslovima koji se odnose na arhivske sporove;
8. **Usvaja** plan delovanja izložen u paragrafima 30 do 35 dokumenta 20 C/102;
9. **Poziva** generalnog direktora da se založi za obezbeđivanje potrebnih fondova za ostvarivanje gore navedenog plana delovanja uz odgovarajuća pomeranja u okviru programa i budžeta predviđenog za 1979—1980. godinu (20 C/5).«

Arhive predstavljaju kulturno bogatstvo od posebne važnosti, igraju odlučujuću ulogu u ostvarivanju nacionalnog identiteta. Pored toga predstavljaju izvor informacija od neprocenjive vrednosti za društveni i ekonomski razvoj.

Dakle, biću vam vrlo zahvalan ako, u slučajevima arhivskih sporova, posvetite posebnu pažnju ovoj rezoluciji kao i arhivskim direktivama i principima ovde pomenutim iz kojih ćete ovde naći u prilogu, radi vašeg lakšeg snalaženja, izvod iz dokumenta 20 C/102 Generalne konferencije, onako kako ga je konferencija modifikovala.

Molim vas da primite, gospodine ministre, izraze mog iskrenog poštovanja.

Amadou-Mahtar M'Bow

A N E K S

Direktive i principi koji se odnose na arhive

(Izvod iz dokumenta 20 C/102 kako ga je modifikovala
Generalna konferencija)

Cilj

(Imajući u vidu razmatranja koja su prethodila). Dole izneti princip i direktive imaju za cilj da pruže svakoj državi članici referencijalnu osnovu koja bi mogla olakšati pregovore oko zaključivanja specijalnih bilateralnih ili multilateralnih sporazuma u cilju rešavanja arhivskih sporova.

Bilateralni i multilateralni pregovori i sporazumi

Pošto iz samog suvereniteta države proizilazi pripadnost arhiva državnoj baštini problemi vezani za svojinu i transfer državnih arhiva su bitno pravne prirode. Stoga je neophodno da njihovo rešavanje ide putem pregovora ili bilateralnih ili multilateralnih sporazuma zainteresovanih država. U sporazumima treba da se odrede sve praktične i finansijske odgovornosti koje su vezane za njihovo sprovođenje u delo.

Principi, politika i procedure međunarodnog prava

U toku bilateralnih i multilateralnih pregovora treba pribegavati, kad god je to moguće, odgovarajućim principima međunarodnog prava, kao i u tom pogledu ustanovljenim politikama i procedurama, i to naročito onima koji se odnose na pravo nasleđa država u oblastima izvan ugovora.

Nacionalno zakonodavstvo i propisi

Pošto su dobra države, a posebno njihovo otuđenje, u većini država, podvedeni pod posebno zakonodavstvo i postupke, o tome se mora voditi računa da bi se olakšala izrada sporazuma transfera. Posebno je važno posvetiti svu potrebnu pažnju definisanju i statusu arhiva kako je predviđeno u zakonima i propisima zainteresovanih država u trenutku kada su arhive promenile mesto ili bile transferisane.

Retroaktivan suverenitet

U skladu sa rezolucijom Ujedinjenih nacija 1514 (XV) od 1960. godine i sa rezolucijom 2625 (XXV) od 1970. od prevashodnog značaja je da se pro-

širi retroaktivno pravni status novih država, na period koji je prethodio njihovoj nezavisnosti. U slučajevima dekolonizacije ili stvaranja novih država pregovori će ovim biti znatno olakšani iz same činjenice da u ovom slučaju ne postoji nikakav jasno ustanovljen precedens međunarodnom pravu.

Poreklo (poštovanje integriteta arhivskih fondova)

U svim predviđenim transferima arhiva, od prevashodne je važnosti da se poštuju, kad god je to moguće, arhivski princip o poreklu ili o poštovanju integriteta arhivskih fondova. U skladu sa tim principom svi arhivi jedne upravne vlasti treba da budu sačuvani kao jedinstvena celina i da budu povećani na čuvanje toj vlasti ili njenom zakonski određenom nasledniku. Poštovanje ovog principa je neophodno radi očuvanja integriteta i vrednosti arhiva kao dokumenata, dokaza i svedočanstava, kako pravnih tako i istorijskih.

Funkcionalni značaj

Jedini izuzetak koji treba navesti u vezi sa principom porekla sledi iz primene koncepta funkcionalnog značaja arhiva. Prenošenje ovlašćenja, odgovornosti i nadležnosti na novu državu treba da bude potkrepljeno dokumentima, dokazima i podacima koji omogućavaju njihovo izvršenje. Što se tiče arhiva treba preneti one koje su funkcionalno značajne tako da sve zainteresovane strane mogu obezbediti upravni kontinuitet. Ovim se principom takođe omogućava određivanje pripadnosti arhivskih fondova ustanovljenih od strane uprava zaduženih da rešavaju isključivo pitanja određene nesuverene, političke celine, bez obzira da li su te administracije delovale ili ne, unutar teritorije te celine i bez obzira da li su ustanovljene ili ne na toj teritoriji. Arhivski fondovi stvoreni u takvim slučajevima čine sastavni deo baštine naslednika političke celine o kojoj je reč, a ne baštine države ili uprave koja je suvereno vladala u trenutku stvaranja fondova, ili eventualno na mestu osnivanja fondova.

Zajednička baština

U slučaju da je arhivski fond ili arhivska celina rezultat delatnosti jedne administracije čije se nasleđe deli između države koja je prethodila i dve ili više država naslednica, tj. kada ona sačinjava deo nacionalne baštine dveju ili više država, ali ne može biti podeljena a da se ne uništi njena pravna, upravna i istorijska vrednost, treba pribеći realističkom rešenju koje postavlja koncepcija **zajedničke baštine**. Primena ove koncepcije u praksi znači da se fond očuva fizički netaknut u jednoj od zainteresovanih zemalja, u kojoj se on smatra sastavnim delom nacionalne arhivske baštine sa svim odgovornostima u pogledu bezbednosti i obrade, zemlje koja deluje kao vlasnik i čuvar te baštine. Državi koja deli zajedničku baštinu treba dodeliti jednaka prava koja uživa i država koja obezbeđuje njeno čuvanje.

Pravo na istorijski kontinuitet

U primeni gore navedenih principa i direktiva treba podrazumevati da celokupna nacionalna zajednica ima prava na svoj identitet kako se formirao

u toku njene istorije. Ljudska solidarnost zahteva da se nacionalne zajednice međusobno pomažu u traganju za istinom i za istorijskim kontinuitetom. Za otkrivanje i za proučavanje nacionalnog identiteta neophodan je pristup arhivima.

Međunarodna saradnja i razumevanje

Konstatuje se da primena gore navedenih pravnih i arhivskih principa neće obavezno dovesti do srećnog rešenja problema koji se odnose na prenošenje arhiva ako nije praćena duhom međunarodne saradnje i prihvatanja od strane zainteresovanih država članica određenih obaveza i određenih moralnih principa. Takođe, u toku pregovora i izrade sporazuma između država posebna pažnja će se posvetiti načinu na koji oni mogu da doprinesu na međunarodnom planu, uspostavljanju novog ekonomskog poretka koji može biti pomognut slobodnijim pristupom informacijama sadržanim u arhivima i na opštem planu, kulturnim unapređenjem zemalja u razvoju. Suvišno je isticati ulogu arhiva u ovom unapređenju.

RIASSUNTO

UNESCO — CONSIGLIO ARCHIVISTICO INTERNAZIONALE E RESTITUZIONE DEL MATERIALE D'ARCHIVIO (schizzo cronologico)

Franjo Biljan

In questo lavoro possiamo seguire la cronologia dell'azione dell'UNESCO e del Consiglio Archivistico Internazionale nell'ambito della restituzione del materiale archivistico da parte dei vari stati agli stati nei quali il suddetto materiale è stato creato, cioè dalle ex metropoli ai paesi che nel passato erano sotto la loro dominazione o occupazione. Il nostro paese ha fatto i primi passi nell'ambito dell'UNESCO nel 1974.

Lo sviluppo di questo progetto è visibile nei quattro documenti allegati (Risoluzione dell'UNESCO ecc.). Questi documenti sono stati emanati dal 1974 al 1978.